

כיכר דנמרק

מן ההיסטוריה אל העתיד:
יחסי ישראל-דנמרק בשיתוף אמנותי

דנמרק היא מקום מיוחד לביקור וללמידה, ולא רק מבחינת ההיבטים הנופיים, האיים ובת הים הקטנה והמפורסמת, זו שהוצבה על פי אחת מאגדותיו של האנס כריסטיאן אנדרסן על גדות חופי הבירה קופנהגן.

כתב וצילם: עמרי גלפרין

סקיצה של הפסל "המיית הימים" אותו יצר האמן והפסל דן רייזנר. הפסל עומד בסמוך לחוף דדו ותחנת הרכבת 'חוף הכרמל' שבחיפה.

1

2

דנמרק במלחמת העולם השנייה

בתקופת מלחמת העולם השנייה הייתה דנמרק תחת כיבוש גרמני, שהוגדר תחילה כ"לא מלחמתי", כזה שאפשר לתושביה הדנים לנסות ולחיות בלי רצון להצית את המערכה באזורם. כל זאת כמוכן תחת ההבנה וההכרה של הממשל הדני בעליונות הכוח של גרמניה הנאצית.

גרמניה נהגה תחילה במתינות, היות שמצאה שהממלכה הדנית יכולה בהחלט להיות משענת כלכלית נוחה לסחיטה, מה גם שתושביה הוגדרו כ"בני גזע טוב". במקביל לכך, כבר בתחילת שנות הכיבוש איים המלך הדני כריסטיאן העשירי שאם מהלכי חקיקה אנטי-יהודיים יופעלו במקום, אז גם הוא עצמו, כאות של הזדהות ומחאה, יענוד את הטלאי הצהוב.

למרות כל זאת, גם לכאן הגיעה מדיניותה הבלתי מרוסנת של גרמניה, ובמחצית השנייה של שנת 1943 רצו הגרמנים לאתר את יהודי דנמרק, ולהשמיד אותם כפי שעשו לשלושה מיליוני יהודים ברחבי אירופה עד לתקופת זמן זו. התמרמרות ותסיסה אזרחית כנגד מהלכים שלטוניים דניים, שנתפסו ככאלה הכוללים שיתוף פעולה עם הגרמנים (בייחוד הציות של השלטון הדני לדרישות הגרמנים), החלו צפים על פני השטח על ידי תנועות אזרחים, דבר שיצר מעין סיר לחץ מקומי ודחק בגרמנים להכריז על מצב חירום.

ב-8 בספטמבר 1943 הכריז הגנרל הגרמני ורנר בסט, מי שהיה ראש המינהל האזרחי הגרמני בדנמרק, שפגיעה קשה ביהודים היא חלק בלתי נפרד מהמדיניות העדכנית שלו, ושצריך להתחיל ולפעול ברוח הפתרון של השאלה היהודית.

מכאן הייתה הדרך להוציא לפועל מבצע אנטי-יהודי על אדמת דנמרק קצרה מאוד. ואכן לקראת סוף שנת 1943, רצו הגרמנים לפעול להעברתם של יהודי דנמרק אל מחנות ההשמדה. עשרות אלפים מבין התושבים המקומיים סייעו אז ליהודים לרדת למחתרת.

המשטרה ומשמר החופים הדני העבירו דיווחים על תנועותיהם של הגרמנים,

4

3

- 1 מלך דנמרק, כריסטיאן העשירי, אשר נודע ביחסו הידידותי לאזרחים היהודים בממלכת דנמרק. המלך התנגד לכיבוש הגרמני ולכל פעולות חבלה שהופנו כנגד ליהודים ואף הושם בסוג של מעצר בית.
- 2 מוזיאון המשטרה הדנית בקופנהגן. המשטרה הדנית העבירה דיווחים על תנועותיהם של הגרמנים ובכך סייעו להצלת יהודים.
צילום: Wikimedia Commons
- 3-4 תמונות נדירות שצולמו בתקופת מבצע ההצלה. מעשה הצלת יהודי דנמרק הנו חריג ובוטל בחשיבותו וזכה על כן להוקרה רבה. הצילומים באדיבות: The Danish Jewish Museum
- 5 השלווה הדנית בעידן המודרני. רכיבה על אופניים במדינה המישורית היא אחת האהבות הגדולות של התושבים וגם אם זה על שפת הים.
- 6 באוגוסט האחרון יצאו תושבי דנמרק בחגיגות לרגל 100 שנים להצבת פסל בת הים הקטנה בנמל קופנהגן. הפסל נוצר על ידי האמן אדוורד אריקסן בהשראת הדמות האגדתית מתוך אחד מספריו של האנס כריסטיאן אנדרסן.

5

6

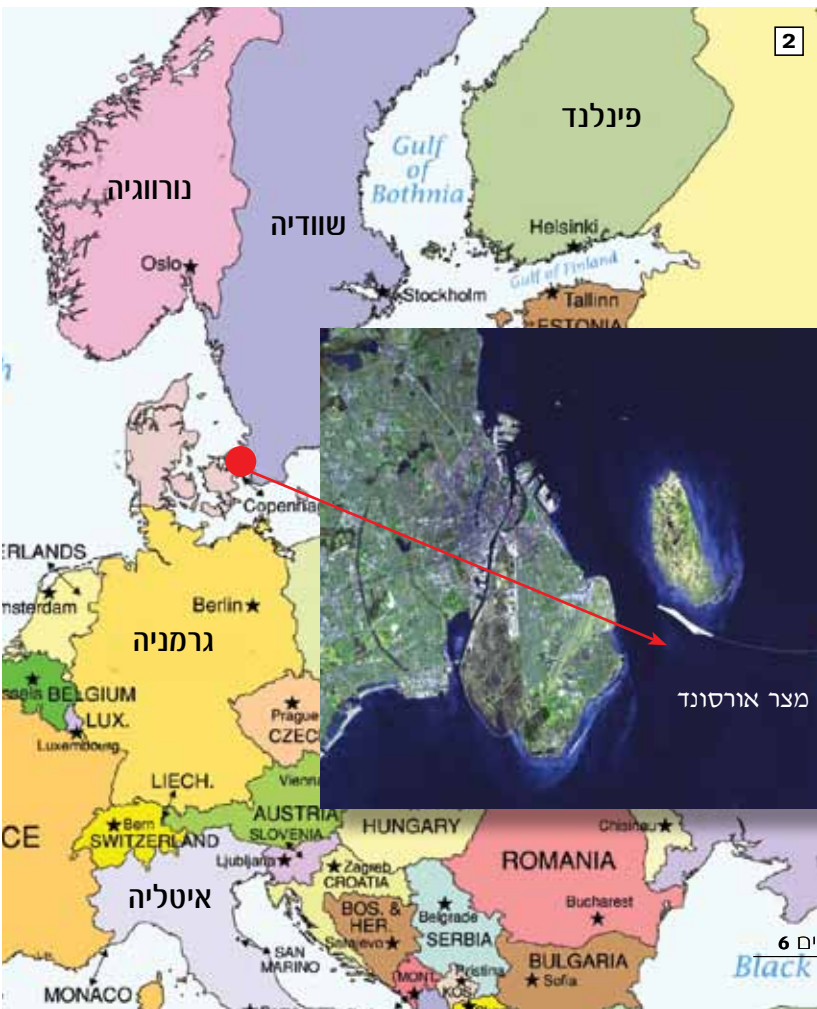

הסיפורים הטרגיים מאותה התקופה. מדובר כאן בסיפור אנושי של בני אדם שמצילים את בני עמם גם אם הם אינם בני אותה הדת. מבחינת העיצוב והחומרים, ציין רייזנר שבחר לפזול אל העיצוב הדני "הנקי, האיכותי והמאופק. מי שיעבור במקום ייחנה מהתנועה, מהמקצב ומהנוכחות בכיכר גם אם לא ישלש בפרטי הסיפור ההיסטוריי".

כשדוב הקוטב וצבי הנגב הפכו לחברים
ללא קשר מיוחד למאורעות ההיסטוריים, בימים אלה גם הושק בול מיוחד, המשותף לשירות הבולאי של דואר ישראל ודואר גרינלנד המרוחק. גרינלנד

דנמרק". בביצוע המשימה זכה האמן והפסל דן רייזנר, שהחליט לציין את סופו האופטימי של הסיפור, עת הצליחו הדנים להעביר את כל אותם אלפי האזרחים היהודים לארץ מקלט שכנה.

יצירתו נקראת "המיית הימים". זהו פסל צבעוני, בולט ואפילו שמח, המדמה סירת דיג בסגנון דני המשייטת כאילו על פני נחשול קוצץ של עננים, כאשר ששת המשוטים האדומים, כצבע דגלה של דנמרק, נעים עם הבריזה המנשבת מן הים.

דבר שסייע להוציא לפועל פעולה חשאית להצלתם של היהודים.

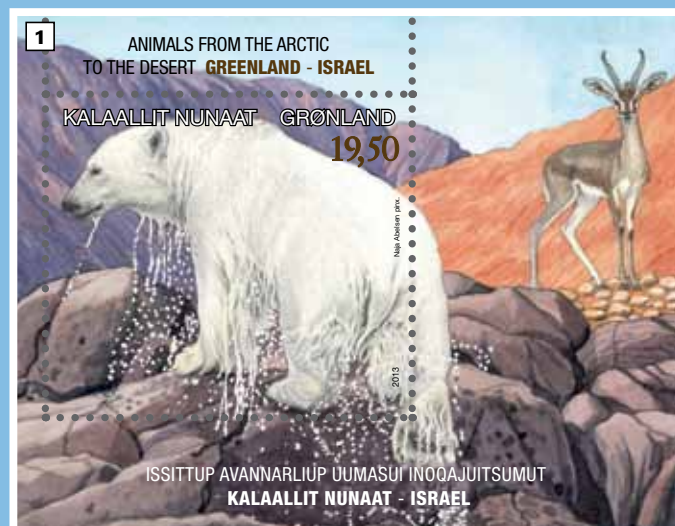
בין החוף המזרחי של קופנהגן לחופה הדרום-מערבי של שוודיה מפריד מצר אורסונד, שרוחבו כעשרה ק"מ בלבד. חצייתם של היהודים את המצר כמוה כתעודת חיים של ממש, שכן שוודיה הייתה מדינה ניטרלית בתקופת המלחמה. התארגנות מהירה של דייגים מקומיים ובעלי סירות סייעה בהעברתם והצלתם של כ-7,000 יהודים מגדת דנמרק לזו של שוודיה, תוך סיכון חיים של ממש בפעולות תגמול נגדיות מצדם של הגרמנים. מזלם של כ-500 יהודים דנים לא שפר עליהם, והם נתפסו והועברו לגטו טרזינשטדט שבסביבת פראג.

70 שנה להצלת יהדות דנמרק

בימים אלה מציינים בדנמרק ובישראל 70 שנה למבצע ההצלה החשאי. להנצחת המבצע החליטו אנשי השגרירות הדנית ועיריית חיפה להקים פסל ציבורי רחב מידות בסמוך לחוף דדו ותחנת הרכבת חוף הכרמל שבחיפה. הפסל הוצב על כיכר שגם שמה ייקרא מעתה "כיכר

- 1 רחוב ניהבן המפורסם והצבעוני על גדת תעלת המים ואזור עגינת הסירות בקופנהגן. הרחוב, שהמבנים בו הוקמו לפני כ-20 שנים, הנו מוקד משיכה לדנים ולתיירים כאחד ובו עשרות בתי קפה ומסעדות.
- 2 מצר אורסונד. המעבר של יהודי דנמרק מהצד הדני לשוודי של המצר, בתקופת מלחמת העולם השנייה, הבטיח הצלה של מרבית הקהילה היהודית במקום.
- 3 פסל המיית הימים. התנועתיות של הפסל אינה פוסקת שכן משבי הרוח מזיזים את המשוטים האדומים, המסמלים את דגלה של דנמרק.
- 4 ארוע השקת הפסל בחיפה. מימין: ראש העיר חיפה יונה ייב, שגרירת דנמרק היוצאת ליסלוטה פלסנר, שר המדע וההשכלה הגבוהה הדני מורטן אוסטרגארד, והפסל דן רייזנר.
- 5 ארוע השקת הפסל היה אחד האחרונים בהם נכחה השגרירה הדנית היוצאת ליסלוטה פלסנר. השגרירה העידה בעברית מצוחצחת ובהתרגשות רבה כי שנות שירותה בישראל עוד ילוו אותה שנים רבות.

כאלה ואפילו לא מעט) יכולים לשלב באוסף שלהם שני בולים עם חיבור ייחודי של מדבריות רחוקים מאוד זה מזה, שנראה כי עכשיו הם קרובים מתמיד.

עמרי גלפרין - עיתונאי, בימאי ומרצה
omri@tvmedia.co.il

על הטבע והגנת הסביבה. אז כיצד יוצרים בול, שמועד ביחוד לאספנים, המשלב את שני הניגודים האקלימיים הללו יחדיו? בישראל נבחרו למשימת העיצוב אם ובנה, הציירת זינה רויטמן ובנה המעצב צביקה רויטמן. את הבול הגריןלנדי המקביל יצרה האמנית נאיה אבלסן.

זה נשמע שיצירת בול ששטחו סנטימטרים אחדים היא עניין פשוט, אך מתברר שכמה גורמים מעורבים כאן - השירות הבולאי, רשות הדואר, זואולוג שמלווה את הפרויקט וכמובן שני האמנים עצמם, שצריכים באותה חלקת נייר קטנה להכניס את בעלי החיים ואת המאפיינים האקלימיים שבהם הם חיים. אחת הבעיות העיצוביות מבחינת היוצרים הייתה הצורך ביצירת דוברים לבנים על רקע קרחון לבן, וכן הוספת צבעים חומים על הרקע החום מדברי - ואת כל אלה לשלב יחדיו בבול אחד.

נראה שהמשימה בוצעה בהצלחה, ומעתה אספני בולים (כן, מסתבר שעדיין יש

היא טריטוריה דנית בעלת שלטון עצמי בצפון האוקיינוס האטלנטי.

החיבור המיוחד נוצר על רקע הרצון לשלב שני אזורים מדבריים, מדבר הקרח של גריןלנד ומדבר הנגב הישראלי, שהבדלי הטמפרטורה ביניהם יכולים להגיע לכדי 100 מעלות. באחד מגיעות הטמפרטורות ל-50 מעלות מתחת לאפס, ובאחר עולות הטמפרטורות ל-50 מעלות חום. בשני האזורים הללו מצויים בעלי חיים בסכנת הכחדה - דוב הקוטב (*Ursus maritimus*) המתגורר באי גריןלנד, שהסכנה המשמעותית הניצבת בפניו היא ההתחממות הגלובלית של כדור הארץ, זו הגורמת אט אט להפשרת קרחונים, שמהווים למעשה את סביבת הציד הטבעית לדוב, ומהצד הישראלי צבי הנגב (*Dorcas gazelle*), שמרחב המחיה שלו מצטמצם עקב גידול באוכלוסייה האנושית ופיתוח מיזמים חקלאיים באזורי המחיה שלו.

המטרה היא לנסות, באמצעות הבול, להעלות למודעות את החשיבות שבשמירה

